

การสำรวจแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

๑. แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาการทอเสื่อกก หมู่ที่ ๘ บ้านคลองเจริญ ตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

๒. ประวัติความเป็นมาในการทอเสื่อกก

บ้านคลองเจริญ ตั้งอยู่ที่ หมู่ ๘ ตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย เป็นหมู่บ้านที่อยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดสุโขทัย เป็นเขตติดต่อระหว่างจังหวัดสุโขทัย – ตาก ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวอีสานภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดอุดรธานีไปยังจังหวัดเชียงราย และย้ายถิ่นฐานอีกครั้งมายัง หมู่ที่ ๘ บ้านคลองเจริญ ตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย เพื่อตั้งรกรากที่อยู่อาศัย และทำการบุกเบิกหาที่ดินทำกิน ราว พ.ศ. ๒๕๒๓ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกพืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง ถั่ว แตง และเลี้ยงสัตว์

ชาวอีสานที่อพยพมาจะมีพิธีกรรมประจำชีวิตโดยเฉพาะ “การแต่งงาน” หรือเรียกอีกอย่างว่า “การกินตอง”¹ ชีวิตชั้นนี้โบราณถือว่าสำคัญมาก เพราะเป็นชีวิตต้องพึ่งตัวเอง และต่อสู้อุปสรรคนานานับประการ เป็นชีวิตที่ก้าวหน้าขึ้น เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นพ่อคน แม่คน ดังนั้นผู้ที่ก้าวขึ้นสู่วิถีชีวิตชั้นนี้ จะต้องใคร่ครวญให้รอบคอบ ซึ่งจะต้องมี “เครื่องสมมา” ประกอบด้วย เสื่อ หมอน เสื่อ ผ้าซิ่น ซึ่งฝ่ายหญิงจัดทำเพื่อนำไป

¹ อรทัย เลียงจินดาถาวร. (2545). การจัดสร้างฐานข้อมูลและเผยแพร่ประเพณีการดำรงชีวิตของชาวไทยอีสานบน Web site. อุบลราชธานี: สำนักวิทยบริการ.

สมนาคุณแก่ฝ่ายชาย เรียกว่า เครื่องสมมา ของเหล่านี้เป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิงจะต้องเตรียมไว้ก่อนวันงาน เมื่อแต่งงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงนำของเหล่านี้ไปสมมาแต่เจ้าโคตรฝ่ายชาย

เสื่อกกหรือที่คนอีสานเรียกว่า “สาต” เป็นเครื่องใช้ในครัวเรือนของคนในภาคอีสาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เสื่อกกเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่ได้จากการนำต้นกกมาทอให้เป็นผืนยาวๆ แล้วเย็บต่อกันเป็นผืนเสื่อ ใช้สำหรับปูนั่ง ปูนอน ปูรับแขก แม้กระทั่งติดตัวไปเที่ยว การทอเสื่อกก ส่วนใหญ่ทอเสื่อเพื่อใช้สอยในครัวเรือน ดังนั้นครอบครัวที่เป็นชาวอีสานจึงมีการทอเสื่อ นอกจากนำมาใช้ในพิธีการแต่งงานแล้ว ยังทอเสื่อเพื่อใช้ในครัวเรือนอีกด้วย โดยมีการนำเมล็ดพันธุ์ต้นกกราชินี (ต้นไหล) มาปลูกยังแหล่งน้ำในพื้นที่ใกล้บ้าน ส่วนต้นกกสามเหลี่ยม (ต้นฝื่อ) ที่พบตามแอ่งน้ำ คลองน้ำไหลในหมู่บ้านสามารถนำมาใช้ในการทอเสื่อได้เช่นกัน แต่อายุการใช้งานคงทนน้อยกว่าเสื่อกกที่ทอจากต้นกกพันธุ์ราชินี ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงนิยมทอเสื่อกกจากต้นกกพันธุ์ราชินีมากกว่า

ต้นกกพันธุ์ราชินี (ต้นไหล)

กกสามเหลี่ยม (ต้นฝื่อ)

ครอบครัวนางอนงค์ วิบูลย์กุล หนึ่งในชาวบ้านคลองเจริญ ผู้ความรู้เกี่ยวกับการทอเสื่อกก เป็นพื้นฐานความรู้ที่เริ่มตั้งแต่ครอบครัวได้สัมผัสรับรู้กรรมวิธีและขั้นตอนการทำ ผักฝนจนเกิดทักษะและความชำนาญ นอกจากจะทอเสื่อเพื่อใช้ในครัวเรือนแล้ว ยังสามารถยกระดับการทอเสื่อกกให้เป็นอุตสาหกรรมระดับครัวเรือน สร้างเศรษฐกิจในชุมชนชุมชน

๓. กระบวนการขั้นตอนการทำ

๑) นำต้นกกมาผ่าออกให้ได้ ๓ - ๔ เส้น แล้วนำไปตากแดดให้แห้งสนิท ๓ - ๔ วัน

๒) นำต้นกกที่ตากแห้งแล้วมาย้อมสีที่ต้องการจะใช้ทอเสื่อกก สีที่ใช้ต้องเป็นสีย้อมกกโดยเฉพาะ โดยสีที่ใช้จะมีความเข้มข้นใช้สีย้อม ๓ ชอง ต่อต้นกก ๓ กิโลกรัม ต้มในน้ำเดือดนานถึง ๕ นาที และสีที่มีโทนอ่อน จะใช้สีย้อมเพียง ๒ ชอง เมื่อย้อมเสร็จต้องนำไปแช่น้ำ ๑ - ๒ นาที ก่อนนำไปตากแดดให้แห้งสนิท เพื่อให้สีย้อมติดมือ

๓) นำต้นกกที่ย้อมแล้วมามัดแยกสีเพื่อง่ายต่อการทอ จากนั้นนำมาทอเป็นเสื่อ ลายที่นิยมในการทอคือ ลายกระจับ และ ลายขิต

๔. ปราชญ์ชาวบ้าน

นางอนงค์ วิบูลย์กุล

นางเทวา สามสูงเนิน

อ้างอิง

อรทัย เลียงจินดาถาวร. (๒๕๔๕). การจัดสร้างฐานข้อมูลและเผยแพร่ประเพณีการดำรงชีวิตของชาวไทยอีสาน บน Web site. อุบลราชธานี: สำนักวิทยบริการ.

(นางเทวา สามสูงเนิน. // ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖./:สัมภาษณ์)

(นางอนงค์ วิบูลย์กุล. // ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖./:สัมภาษณ์)